

De Scandinavische mythe

Het Scandinavische model heeft de warme belangstelling van de Nederlandse beleidsmakers, politici en het grote publiek. Het Ministerie van Financiën, het CPB en de Europese Commissie publiceerden afgelopen jaar allen vergelijkende studies. Tijdens de conferentie 'Reinventing the Welfare State' in april pleitte ook Wouter Bos voor een verdere 'Scandinavisering' van de publieke sector. Daar spraken ook gerenommeerde Scandinavische economen zoals Thorben Anderson, Assar Lindbeck, Peter Sørensen, Lars Jonung en de socioloog Gösta Esping-Anderson. Uitgerekend deze Scandinaviërs wensen af te rekenen met de Scandinavische mythe. Het Scandinavische model bestaat niet. De verschillen tussen de Scandinavische landen zijn groot. Ontegenzeggelijk scoren de Scandinavische landen het gemiddeld goed op inkomensgelijkheid, hoge investeringen in onderwijs en kinderopvang, strak budgettair beleid en uitbundige economische groei.

Het zeer hoge aantal uitkeringsgerechtigden is nog steeds een groot probleem: ongeveer 22 procent van de beroepsbevolking Zweden en dertig procent in Denemarken. Het aantal mensen dat in Nederland een uitkering ontvangt via Bijstand, WW, ZW, WAO en VUT/prepensioen is volgens StatLine.nl eveneens maar liefst 25 tot 30 procent van de beroepsbevolking.

Hoewel Denemarken met haar 'flexicurity' dus weliswaar een strenge WW heeft, raken veel mensen toch in de sociale zekerheid verstrikt. Het zo vaak geroemde activerende arbeidsmarktbeleid is totaal ineffectief; met uitzondering van sancties op hoogte of duur van uitkeringen. De officiële werkloosheid verdubbelt als ook de verborgen werklozen in het activerende arbeidsmarktbeleid worden meegeteld (Heckman et al., 2006). De riant sociale zekerheidsregelingen zorgen ook in de Scandinavische landen voor een groot moreel gevaar.

In tegenstelling tot Denemarken is de arbeidsmarktflexibiliteit (ontslagbescherming en dergelijke) in Noorwegen en Zweden veel kleiner. De Scandinavische landen komen gevaarlijk dichtbij het Nederlandse wereldrecord arbeidsongeschiktheid, zowel in aantallen als hoogte van uitkeringen.

Ook in Scandinavische landen verstarren 'insider-outsider' problemen de arbeidsmarkt. De Scandinaviërs hebben grote scepsis over het wijdverbreide idee dat hun nationale vakbonden meer rekening zouden houden met de schadelijke gevolgen van te hoge looneisen en daardoor opkomen voor de mensen die aan de kant staan (Calmfors & Driffill, 1988).

Veel mensen hebben bovendien last van historische en macro-economische bijziendheid omdat vaak alleen wordt gekeken naar groeicijfers vanaf halverwege de jaren tachtig en niet ervóór. De hogere economische groei gedurende de jaren negentig is voor een deel 'catching up' geweest en miskent de fundamentele hervormingen die op microniveau hebben plaatsgevonden.

In reactie op de diepe economische crisis heeft Zweden een omvangrijk pakket beleidsmaatregelen doorgevoerd: handelsliberalisatie, het vrijmaken van het internationale kapitaalverkeer, het verlagen van belastingen op arbeid en winst, het openbreken van dichtgereguleerde woningmarkten en het liberaliseren van finan-

ciële sectoren. In andere Scandinavische landen zijn vergelijkbare hervormingen doorgevoerd, bijvoorbeeld in de belastingsfeer. De sleutel voor het succes is dus dat de Scandinavische landen zijn opgeschoven naar het Angelsaksische model!

De hoge arbeidsparticipatie, in het bijzonder van vrouwen en ouderen, is niet alleen een deugd maar ook absolute noodzaak voor de financiering van de veel omvangrijkere collectieve sectoren, wat tot een probleem zal uitgroeien. De beroepsbevolking krimpt door de vergrijzing. De arbeidsproductiviteit in de collectieve sector blijft achter (Baumol's ziekte). De vraag naar luxere overheidsdiensten in vooral de zorg stijgt (Wagner's wet). Ook worden door de globalisering belastingbases mobieler en belastingheffing moeizamer. Het Scandinavische model is dus ontmaskerd. Het Scandinavische model vertoont betonrot aan haar fundamentele en is niet goed bestand tegen toekomstige ontwikkelingen en trends.

De Scandinavische lessen voor Nederland zijn dan ook dat hervormingen in de richting van het Angelsaksische model geboden blijven. Arbeidsmarktinstellingen moeten worden hervormd ten gunste van de outsiders via verdere flexibilisering en beperking van het ontslagrecht. Sociale zekerheidsregelingen moeten meer arbeidsmarktrisico verzekeren in plaats van inkomen herverdelen van outsiders naar insiders. Uitkeringsvoeten ('replacement rates') lopen op met leeftijd doordat sociale zekerheidsrechten toenemen met werkervaring. Dit leidt tot loonopdriving en uitstoot van vooral oudere werknemers. Het is daarom beter om beperkte referentie-eisen te hebben en die te koppelen aan kortdurende uitkeringen en strenge toegang tot de sociale zekerheid. Daardoor zal de arbeidsparticipatie stijgen, zeker als ook vervroegde uittreding verder wordt ontmoedigd en de pensioenleeftijd stijgt. Het aantal gewerkte uren kan omhoog door goede kinderopvang en lagere marginale belastingtarieven. De omvang van de overheid zal eerder kleiner dan groter worden door hogere private bijdragen in zorg en het hoger onderwijs evenals het schrappen van onnodige fiscale subsidies voor eigen huis en pensioen. De paradox is dat de verzorgingsstaat minder universeel en meer doelgericht moet worden om Amerikaanse toestanden te voorkomen.

LITERATUUR

Calmfors L. & J. Driffill (1988) Bargaining structure, corporatism and macroeconomic performance. *Economic Policy*, 3 (6), 13-61.

Heckman, J.J., M. Ljunge & K.S. Ragan (2006) What are the key employment challenges and policy priorities for OECD countries. Chicago: University of Chicago, Department of Economics, mimeo.

BAS JACOBS

Universiteit van Tilburg, NETSPAR, CentER

Universiteit van Amsterdam, Tinbergen Instituut